



## Mărturii despre Mihail Sebastian

Am mai spus, cîndva, că despre Mihail Sebastian ar trebui să scriu din ecouri de liniște și tăcere. Mă repet. Nu e o imagine, e un sentiment pe care-l încerc ori de cîte ori sînt rugat să vorbesc sau să scriu despre Mihail Sebastian...

Mi se pare că sînt urmărit de privirea lui lucidă, ușor ironică, mereu spirituală și că am în față cîntarul lui de cuvinte care nu greșea niciodată măsura... Și totuși încerc, așa cum o fac și acum, cu îndoiala că voi găsi cuvintele care să ne mulțumească.

Încerc...

...Se împlinesc, la 29 mai, treizeci de ani, de cînd — așa cum se știe — un accident neverosimil l-a smuls dintre noi pe Mihail Sebastian. 30 de ani ! E mult ? E puțin ? Nu știu. Pentru mine, clipele, orele, zilele și nopțile, multe și lungi, anii pe care i-am trăit în lumina prieteniei lui, bucuriile și durerile, entuziasmele și prăbușirile, *Steaua fără nume* și tot ce a însemnat pentru noi, pentru mine, reprezentarea ei, sînt atît de prezente, încît cifra anilor trecuți nu mi se pare adevărată, nu cred în realitatea ei. Există întîlniri, prietenii — poate — în existența noastră, a tuturor — care te marchează pe viață.

Un astfel de prieten a fost Mihail Sebastian. Nu numai pentru mine. Am în față o pagină, îngălbenită de vreme, din ziarul „Victoria“, — fondator, N. D. Cocea, redactor șef, George Ivașcu, — o pagină intitulată : „În memoria lui Mihail Sebastian“, apărută la o lună de zile după moartea lui... în iunie 1945 — în care Andrei Tudor, fost

coleg de liceu la Brăila, a adunat gîndurile și rîndurile cîtorva dintre prietenii lui Mihail Sebastian. Semnează în această pagină articole, mărturii, mulți dispăruți și cîțiva supraviețuitori : Perpessicius, Petru Comarnescu, Ury Benador, Anton Bibescu, Ieronim Șerbu, Andrei Tudor, prof. Jean Mouton, prof. Michel Dard, Ion Călugăru, S. Benart, Al. Rosetti, Geo Bogza și Mircea Șeptilici...

Să încercăm să ne desprindem de tot ce s-a sedimentat, între timp, în istoria literară și în cunoașterea publică, să facem abstracție de studiile și monografiile care au apărut de atunci și să ne oprim — împreună — asupra acestei pagini (care ar trebui reeditată în întregime, cîndva, pentru valoarea ei documentară și aș zice — prevestitoare), citind — într-o selecție inerent subiectivă — numai cîteva din rîndurile scrise acum treizeci de ani...

■ PERPESSICIUS : „Întrevăd de pe acum, într-o sobră colecție, raftul de bibliotecă cu

cele peste douăzeci de tomuri din opera sa : nuvelă, roman, teatru, eseu, critică și articole de ziar. Și pentru că ziua aceea va veni, cînd vom cuprinde cu mîntea cît de mult a dăruit, în scurta lui viață, Mihail Sebastian, mi-ar plăcea să știu că unul din piosii lui prieteni s-a hotărît să strîngă într-un volum întreaga lui corespondență. Ca și maestrul său, Marcel Proust, Mihail Sebastian a fost un epistolier predestinat”...

■ **ION CALUGĂRU** : „Avea o putere de pătrundere, de întuire nu numai a gîndurilor dar și a dorințelor celor mai nelămurite ale mediului și în același timp o putere de ajustare a sentimentelor sale, uimitoare. Era atît de lucid încît în plin elan își păstra rezervele mentale despre oameni, despre idei”...

■ **PROF. JEAN MOUTON** : „Moartea lui Mihail Sebastian este o mare pierdere pentru viața intelectuală a României și o pierdere tot atît de mare pentru viața intelectuală a Franței”.

■ **PETRU COMARNESCU** : „A fost mereu viu și strălucitor printre noi. A fost mereu vie și strălucitoare printre noi, această inteligență răpusă de un destin absurd, și strălucitoare și vie va rămîne în amintirea tuturor”...

■ **GEO BOGZA** (mărturie pe care o citez în întregime) : „Pentru mine, Mihail Sebastian a fost întotdeauna un etalon al sensibilității contemporane. Ori de cîte ori, în acest lung răstimp dureros, aflam de o nouă nenorocire, de un nou dezastru sau de un nou prilej de umilință, aproape automat gîndul meu mergea către el și aceeași întrebare îmi venea în minte, neliniștitoare : ce crede despre asta, în ce fel simte asta, cum trece prin asta, Mihail Sebastian ? Dintre toți oamenii pe care îi cunoșteam, în inima lui se afla cel mai sensibil seismograf, capabil de cele mai subtile și dureroase diagrame. Omul acesta, pentru care un cuvînt era destul să sufere aproape mortal, a fost sortit să moară într-un fapt divers, de o brutală materialitate. Moartea lui înseamnă, pentru cei care l-au cunoscut, un prilej de durere stupefiată și plină de revoltă”.

...Și, iertați-mi subiectivitatea...

■ **MIRCEA ȘEPTILICI** : „Se vor spune și se vor scrie despre Mihail Sebastian încă multe lucruri de azi înainte ; vor avea grijă istoricii și criticii literari să-i cîntărească și să-i întoarcă pe toate fețele scrisul, care, cu toate formele definitive de creație la care ajunsese, va rămîne mereu un izvor nesecat de făgăduinți neîmplinite. Piesele lui vor deveni — așa cum dorim toți — mari succese internaționale, scenariu de filme, fără limite de loc și timp, oricînd, peste tot. Fără îndoială

iată că Mihail nu se va opri — cu toată plecarea aceasta — aici. Gîndurile și cuvintele lui de mare creator trebuie să cuprindă depărtările pe care le visa și le dorea atît de mult și pentru care avea aripile gata crescute. Multe, multe generații de azi înainte îl vor avea pe Mihail Sebastian aproape, alături, cu toată sensibilitatea și înțelegerea unică pe care a pus-o în scrisul lui”...

★

...Și ar mai fi ceva : *Steaua fără nume* și reprezentarea ei, la Teatrul „Alhambra” — azi Teatrul de Comedie — de „tînăra” echipă din care făceau parte Nora Piacentini, Radu Beligan, Marcel Anghelescu, Maria Mohor, Ninetta Gusti, Mircea Șeptilici ... în plin regim antonescian, la 1 martie 1944... Ce a însemnat pentru noi, pentru mine, *Steaua fără nume* e de asemenea greu de cuprins în rîndurile de față.

Din fericire, pentru exactitatea faptelor, Mihail Sebastian a apucat să scrie „Povestea Stelei fără nume”, care a apărut după 23 august, cu toate sau aproape toate amănuntele „senzaționale” ale „complotului” care a făcut posibilă reprezentarea ei.

Pagina de care vorbesc — la fel de îngălbénită de vreme — mi-am tot propus să o republic cîndva. Merită. E un „material, ca și inedit”, cum se spune — în orice caz, destul de puțin cunoscut — majoritatea comentariilor lui Mihail Sebastian ocolind-o din motive pe care nu le cunosc. Îmi place să cred că mulți dintre ei n-au întîlnit-o în cercetările lor.

...Și voi cita din „Povestea Stelei fără nume”, numai cîteva rînduri scrise de Mihail Sebastian despre Ștefan Enescu, prietenul nostru care a admis — fără nici o rețineră — să semneze — atunci ! — *Steaua fără nume*...

„Îmi dădeam seama că fapta lui era mai nobilă, mai frumoasă, decît piesa pe care consimțea s-o salveze într-un moment de derută. A trecut de atunci un an — și vor mai trece mulți ani — dar gestul acestui om va rămîne pentru mine mereu viu. Piese de teatru — bune și rele — sînt multe. Oameni sînt puțini”...

Mă opresc aici. Acum. Nu știu dacă voi putea realiza — cîndva — un vechi gînd, un vechi vis. O carte despre Mihail Sebastian. Poate o carte despre prietenie. S-ar afla în paginile ei și primele noastre legături și „Povestea Stelei fără nume” și alte „povești”. „Povești” care, fără „sentimentalism” și „cuvînte mari”, pentru mine nu se vor termina niciodată : vor face parte din mine — din partea cea mai adevărată din mine — cît timp voi mai trăi.

Mircea Șeptilici